

Світлана Вільчинська,
кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії,
Центр гуманітарної освіти НАН України

ПОСТНЕКЛАСИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ В УКРАЇНІ (ПРИНЦИПИ «СИЗИГІЙСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ»)

Вильчинская Светлана. Постнеклассическая антропология в Украине (принципы «сизигийной антропологии»)

В статье проанализирована точка зрения В. В. Кизимы о роли постнеклассической методологии в развитии антропологической теории. Подчеркивая значение сизигии как антропологического принципа, автор «сизигийной антропологии» опровергает гносеологизм и онтологизм парадигмы эпохи Модерна в философии, отстаивает целостный подход к проблемам. Читателю предлагается вывод о существенно завышенной самооценке сторонников постнеклассической парадигмы, об упрощенном понимании ими перспектив становления метаантропологии.

Ключевые слова: антропология, сизигийная антропология, постнеклассическая методология, постнеклассическая культура мышления, ценность, идентичность, человек.

Ретроспективний аналіз становлення нової філософської парадигми України, яку ми сьогодні пов'язуємо з засадами постнекласичної методології, дозволяє нам стверджувати, що проф. В. В. Кізіма, автор «сизигійської антропології», був і є активним її провідником. На це вказують такі визначальні моменти в його дискурсі:

1. Заперечення парадигмальності онтологізму та епістемологізму, що визначали тип філософування протягом історичного розвитку європейської думки. Кардинальну зміну класичного уявлення щодо відношення об'єкта і суб'єкта в пізнанні пов'язано зі щільністю і соціальною динамікою подій у житті сучасника. «Відбувається суміщення і зближення різноманітних, навіть контрастних ролей, втрата постійних центрів тяжіння і пріоритетів, поділ на об'єкти і суб'єкти не задано апріорі й назавжди»¹. Відмова тлумачити людину як «похідну» об'єктивного світу або мислення — з позиції «стабільної конфігурації», за висловом В. В. Кізіми, — тягне за собою неможливість ідентифікувати все людське. Через «розмитість» критерію ідентичності й поняття «ідентифікація людини» втрачає всякий сенс. «Криза ідентичності обертається для людини втратою життєвих орієнтирів і людської якості як такої»², що є небезпекою для людського буття. Це вважає В. В. Кізіма за сутність сучасної антропологічної кризи, про вихід з якої, власне кажучи, йдеться у відповідному колі досліджуваних проблем «сизигійської антропології».

2. Розгляд особливої галузі буття — це «народження нової якості людини» — здійснюється згідно з принципами становлення (нелінійність, відкритість, нестійкість, динамічна ієрархі-

¹ Кизима В. В. Метафизические начала сизигийной антропологии // Totallogy-XXI (чотирнадцятий випуск). Постнекласичні дослідження. — К.: ЦГО НАН України. — 2006. — С. 8.

² Там само.

чність тощо; до речі, системно їх проаналізовано в дослідженнях³, які стосуються універсальної («міждисциплінарної») ролі синергетики для наук про людину). Це передовсім означає: треба зважати на те, що якісні метаморфози в людині здебільшого непропорційні її зусиллю, є випадковими, отож мають нелінійний ефект. Адже ціле не дорівнює сукупності своїх частин, а підсумковий результат впливу — сумі впливів, з результатів яких той постає. Проте гомеостатичність фази «народження нової якості людини» дає змогу слідувати обраній меті (ідеалу). «Ніцшевська надлюдина», «соловйовська Боголюдина», міфологічний герой-півбог здатні за тих чи тих умов ставати атрактором, інакше неминучим буде «падіння у безодню саморуйнації й колапсу звичної людської природи» (В. В. Кізіма). Хворобу «дискордизму» можна лікувати засобами «конкордизму», «погодження взаємовідношення елементів буття»⁴, — писав колись В. Винниченко. Рація цієї думки підтверджується і логікою «сизигійської антропології». За це промовляють такі міркування: людська ідентичність в'яжеться з «доглибними вимірами», з «істинно людським в людині, з тим, що формується разом» з нею, здійснює її «цілісність», «повноту», отже, дієве наближення до такого стану життя, на думку В. В. Кізіми, і є шляхом виходу з антропологічної кризи⁵.

3. Маємо пам'ятати — чим складніша система, що розвивається, і чим масштабніші зміни, тим очевидніший і глибинний, органічний зв'язок кожного з нас із Всесвітом та одного з одним⁶. «Буття — субстанція, а людина — одна з форм її прояву, актуальна чи віртуальна, дійсна чи можлива», отож, «вічна». У ракурсі даного методологічного наставлення сформульовано завдання метафізики — *«встановити універсальний механізм редуцції онтичних форм до онтологічної субстанції і зворотній — самопородження в інших формах»*⁷. Кізімі-антропологу (попри тоталогізм, наголошений у теорії нової антропології за методологічну передумову) важко уникнути риторики, яка виводить за межі наукового світогляду. Коли він зауважує про необхідність «керуватися онтико-онтологічною природою Буття», всіляко підтримуючи ідею цілісного опису ієрархічної системи завдяки аналізу її різних рівнів, йому водночас доводиться визнати і те, що людина по смерті «залишається в Бутті», а «смерть є переходом

³ Див: Буданов В. Г. Синергетика в постнеклассической картине мира и междисциплинарных коммуникациях // Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Кнященко и В. С. Степин. — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 380, 383—389 та ін.

⁴ Див: Винниченко В. Конкордизм. Система будівництва щастя: Етико-філософський трактат / В. К. Винниченко; Передм. Т. І. Гундорової. — К.: Укр. письменник, 2011. — С. 83—86. (335 с.).

⁵ Див: Кізіма В. В. Метафізические начала сизигийной антропологии // Totallogy-XXI (чотирнадцятий випуск). Постнеклассичні дослідження. — К.: ЦГО НАН України, 2006. — С. 9.

⁶ Там само. — С. 10.

⁷ Там само. — С. 10—11.

актуального в віртуальне, як і актуалізація колишнього віртуального в новому житті». Міркування, безперечно, суголосні з деякими поняттями буддизму, з філософськими теоріями, в яких головними питаннями є проблеми природи духу, безсмертя душі й т. п., тобто — те, що існує за межами чуттєвого досвіду. «Пізнання таких речей, — слухне зауваження професора Київського університету Г. І. Челпанова, — може увійти в галузь релігії і чого завгодно іншого, але не науки. Тому треба сказати, що, філософія надчуттєвого, котру зазвичай називають метафізикою, через те, що її твердження мають виключно гіпотетичний характер, не є наука у власному сенсі слова. [...] Але з того зовсім не слідує, що філософські твердження зовсім втрачають науковий характер. [...] Адже не можна казати, що наука займається дослідженням виключно достовірного, а що все імовірно вилучено з предмета наук»⁸. Проте в самому витлумаченні релігійного та містичного способу мислення помітна певна доля іронії й, навіть скепсису⁹ автора «сизигійської антропології». Це дає нам підстави стверджувати: тільки на перший погляд його дискурс видається суперечливим. Насправді ж, суперечливість є прикметою відкритого комплексного епістемологічного підходу, ознакою намагань створити «загальну наукову картину із мозаїки міждисциплінарних картин»¹⁰. Принцип доповнювальності Бора береться за базовий у методології постнекласики. Його ретрансльовано і в аргументаціях «сизигійської антропології». Таке читається, приміром, у тезі: «треба продертися крізь сказане і написане про людську природу, ... аби зберегти життєві баланси «в собі-існуючому-в-світі», оскільки я і світ — одне, хоч і не одне і те ж»¹¹. На рівні людського світовідчуття поглиблюється, наголошує дослідник, відчуття тотальності, завдяки якому вивершуємо розуміння «рівноцінності цілого і частин у їх взаємній визначеності та динаміці єдиного процесу тоталогенезу»¹². Формується переконання про те, що людство знайде вихід із глухого кута «одновимірності».

4. Постнекласичне розуміння людини потребує специфічного ставлення до поняттєвого апарату, пошукової інтуїції тощо, — того, що перетворило б їх на засоби філософсько-світоглядного

⁸ Челпанов Г. И. Сочинения: в 4 т. / ред. Мозговая Н. Г., Волков А. Г., авт. вступ ст. Манжура В. И. — К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова; Мелітополь: МГПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. (Серія «Антологія української мислі»). — Т. 1.: Введение в философию. — 397 с. — С. 26—27.

⁹ Див.: Кизима В. В. Метафізические начала сизигийной антропологии // Totallogy-XXI (чотирнадцятий випуск). Постнекласичні дослідження. — К.: ЦГО НАН України. — 2006. — С. 11 й ін.

¹⁰ Див.: Буданов В. Г. Синергетика в постнеклассической картине мира и междисциплинарных коммуникациях // Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 388.

¹¹ Кизима В. В. Метафізические начала сизигийной антропологии // Totallogy-XXI (чотирнадцятий випуск). Постнекласичні дослідження. — К.: ЦГО НАН України. — 2006. — С. 12.

¹² Там само. — С. 13.

освоєння світу, котрі сполучають несуперечливим чином класичні та неklasичні стратегії витлумачення проблем. Автору «сизигійської антропології» багато в чому вдалося задовольнити цю вимогу. Про це каже і його амбітне прагнення створити «загальну», «єдину антропологію» на основі всього ареалу відомостей про людину (названа «*мета-антропологією*»), на таке вказує й об'єкт його розвідки — це «не окремі сторони та ви-яви» людськості, але «буття людини» як цілість: «збереження людської ідентичності протягом «антропологічного мегациклу» («народження-життя-смерть-життя по смерті-нове народження») через «універсальні метаморфози» «онтико-онтологічної природи людини»¹³; про це говорить і намір розпрацьовувати новий категоріальний апарат, покликаний стати «загальною базою будь-якого антропологічного дослідження» (наприклад, поняття «генерологія», «парсика», «сизигія», «амер»). Проте, навряд чи цю справу можна вважати завершеною (понад те, чи вона взагалі є принципово завершеною!) і до кінця продуманою (у розумінні концептуалізації). Можливо, утверджене звучить категорично, проте має свою логіку.

З одного боку, вчений наголошує на своїй прихильності «до старого розуміння концептуальності» (як-то є в Арістотеля, Гегеля або Маркса), з іншого ж, прагне відшукати синтетичну позицію та несуперечливо сполучити традицію класичного та неklasичного філософування, при тому цілковито заперечує значення «есеїного філософування» (котре, ніби, «паразитиє на розвитку історії філософії»¹⁴), чим, скажемо прямо, перекреслюється основний пафос дослідження — це здійснити комплексно-інтегративне осягнення світу в його становленні та людини, яка є у пошуках себе. Це не вдасться зробити без акультурації, тобто без «засвоєння здобутків інших культур у питомій культурі через заломлення змісту, що «перекладається» у смисловому полі та кодів власної культури»¹⁵. От і потрібний масштабний досвід трансдисциплінарності, в арсеналі якого знаходить собі чільне місце есеїстика, софійне мислення загалом. Оповідання в формі есе робить узагальнюючу філософську думку «живою» (Д. Чижевський), адже вирізняється відкритістю, «здатністю до адаптації» (Л. П. Киященко), сприяє осягненню унікальних феноменів. Сучасний науковий дискурс, не відмовляючись від певних резонів класичної раціональності, широко застосовує есе, як й інші форми літературної творчості, аби зміцнити, поглибити зв'язок наших знань про об'єкт із ціннісно-цільовими структурами діяльності. Особливо це є важливим за

¹³ Кизима В. В. Начала метафизики тотальности // Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 84.

¹⁴ Див.: Кизима В. В. Метафизические начала сизигийной антропологии // Totallogy-XXI (чотирнадцятий випуск). Постнеклассичні дослідження. — К.: ЦГО НАН України, 2006. — С. 19—20.

¹⁵ Лисий І. Я. Національно-культурна ідентичність філософії: сім наближень до теми / Іван Лисий. — К.: Видавничий дім «Киево-Могилянська академія», 2013. — С. 172.

умов нестабільності, кризи чи революційних змін, коли зростає вага аналітики стосовно «ціннісно-цільових структур суб'єкта». Останнє, до речі, створює підвалини постнекласичної раціональності, як слушно твердив В. С. Стьопін.

До цього треба додати, що схильність філософської думки до трансгресії в інші духовно-культурні форми споконвічна, бо є екзистенціальна (більшою чи меншою мірою), тобто виростає з безпосереднього життєвого досвіду людини, щораз самобутнього. А форма чуттєво-образного знання чи не найевристичніша для погодження досвіду переживання і розуміння, «для зустрічі» теоретичного і практичного розуму (П. Рікер), є виявом цілісності, в якій і через яку ми отримуємо доступ до цілості світу. Отже, постнекласичне антропологічне мислення із притаманним, пише В. В. Кізіма, «технологізмом» (не стільки спостерігач, скільки учасник процесів буття, який бажає описувати їх зсередини як стани сизигійськості¹⁶) нездатне цілковито унезалежнюватися (навіть шкідливо) від есейського філософування — способу знання унікальності життєвих світів.

5. Постнекласична наука має справу зі складними об'єктами-системами, що здатні до саморозвитку. Вона прагне описувати передовсім «фазу переходу» системи на інший рівень саморегуляції та організацію її елементів (нове буття), враховуючи впливи на відносно самостійні усталені її структурні складові («зворотний зв'язок»). Постнекласичну науку, іншими словами, цікавлять проблеми природи нової цілості системи, її прямі й зворотні зв'язки («параметри порядку»), — стани «динамічного хаосу». Саме такий підхід отримує розвиток в антропології В. В. Кізіми. Завдання «мета-антропології», пише філософ, у тому, щоб дослідити «онтико-онтологічну природу людини крізь її універсальні метаморфози», як незмінність людської ідентичності протягом «антропологічного мегациклу»¹⁷. Знову-таки, тотальність у розумінні дієвої рівноваги «онтики й онтології» людського буття вважається виявом її повноти (свободи) в ситуаціях найкардинальніших життєвих змін («фаза переходу» у даному випадку дорівнює стану «американського очікування»). Задля витлумачення реальності прихованих можливостей, яка здатна в будь-який момент «вибухнути» несподіваним ланцюгом випадкових подій у житті, дослідник розробляє поняття «амер», «америзація», амерологія»¹⁸ тощо.

¹⁶ Див.: Кізіма В. В. Метафізические начала сизигийной антропологии // Totallogy-XXI (чотирнадцятий випуск). Постнекласичні дослідження. — К.: ЦГО НАН України, 2006. — С. 20.

¹⁷ Кізіма В. В. Начала метафизики тотальности // Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 85.

¹⁸ Див.: Кізіма В. В. Метафізические начала сизигийной антропологии // Totallogy-XXI (чотирнадцятий випуск). Постнекласичні дослідження. — К.: ЦГО НАН України, 2006. — С. 38—39; Кізіма В. В. Начала метафизики тотальности // Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 84.

Треба зазначити, що в категоріальних структурах синергетики, теорії систем й інших можна віднайти відповідні до їх змісту поняття. Скажімо, «логічну америзацію» — метод «згортання розмаїття» опозицій у поняттєвій структурі вчень про людину «до єдино можливого» (поняття, ідеї), можна зіставити з «рекурсією», синергетичним способом витлумачення зміненого інваріанту («копії») системи, що взаємодіє з тою й здатна вплинути на її структуру. За «контингентно пов'язаною множинністю» осягаємо найзагальнішу модель, яка дає змогу описати динаміку еволюційних процесів системи як сполучення схильних до самовідновлення єдностей¹⁹. Зазначене отримало в «метафізиці тотальності» назву «амера». Через поняття «амер» автор позначив принципову інваріативність стану тотальності («відносно стійка маніфестація можливих варіантів генерологізації»), невіддільність од взаємовпливу умов (речовина, енергія, інформація тощо) і «місця» їх перетину²⁰. У цих наголосах «читається» намагання автора застерегти від спроб ототожнити його підхід із класичним (або некласичним) витлумаченням цілісності (як редукції до Єдиного начала тощо). Адже тоталлогічні знання покликані пояснити динаміку процесів, що є можливе на основі узгодження засобів класичної та некласичної раціональності. Подібна спрямованість характеризує і синергетичний спосіб бачення світу. Проте останній обґрунтовує синергетичну цілість через суб'єктну рекурсію, натомість тоталлогія — через об'єктну (що засвідчено структурою тоталлогічних знань — генерологія, парсика, амерологія й ін.²¹). Підсумовуючи, варто наголосити, що безперечною заслугою концептуалізації тоталлогії є те, що обґрунтовує суще не як визначеність смислу або буттєву окремість чи-то виокремленість з околу, а як неповторність у специфічній «серійності». Сталість привертає до себе увагу тільки в сенсі основи трансформації в «різносубстанційних переходах», із розуміння котрих і складається картина «реального руху тотальності». Водночас у цих ідеях нас спиняє пафос невинного перетворення, змін і плину. В антропологічних побудовах щодо реальності сизигійського типу, в яких стирається дихотомія як-то: «внутрішнє — зовнішнє», «живе — неживе», «тілесне — духовне», «фізичне — психічне», «матеріальне — ідеальне» тощо, ми ладні вбачати радше інтелектуальну конструкцію, ніж життєспроможну світоглядну модель.

6. Конструктивістська позиція, можна сказати, стала загальним місцем філософії науки, гуманітаристики. В «сизигійській

¹⁹ Див.: *Аришинов В. И., Свирский Я. И.* Интерсубъективность в контексте постнеклассической парадигмы // *Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин.* — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 180.

²⁰ Див.: *Кизима В. В.* Начала метафизики тотальности // *Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин.* — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 112—113.

²¹ Там само. — С. 84—89.

антропології», приміром, маємо справу з конструктом «антропоструктура» («стійка тілесно-ментальна форма людської самості»). Йому приписується реальне існування, хоча нічого схожого з реальністю він не має. Внутрішній світ людини (самість, антропоструктура) пов'язаний із зовнішніми явищами як з умовами свого змісту. Умови виявляються його онтологічним буттям²². Отож самість — це і «внутрішнє», і «зовнішнє» буття одночасно, єдність душі і тіла тощо. На визнанні двоїстості внутрішнього світу В. В. Кізіма вибудовує свої міркування «про поліонтизм і поліонтологізм самості». Будь-які конструкти вважаються засобами опису процесів, що не мають об'єктивного змісту. Проте конструкти «сизигійської антропології», розроблені саме з метою осягнення реальності взаємодіючих начал людського життя у «фазі» його кардинальної зміни та переходу до нової цілісності, заперечують поширену думку. Бо спонукають у матеріальному вбачати вияви реалій іншої природи (ідеальне, віртуальне й ін.) і, навпаки. У даному стосунку особливо прикметні поняття «онтико-онтологічна пара», «генерологічний каркас» і «парсичний вплив», «структура парсичної аури» тощо.

Але таке припущення породжує питання, від яких ніде дітися. Чи конструктивізм такого гатунку не підважує здатність наукового пізнання? В умовах, коли суб'єкт і об'єкт втрачають свої чіткі обриси, чи можливе наукове дослідження? Безумовно, релятивізм є небезпекою для існування теорії, як й історико-культурна релятивність для людськості. Тому проблемність сизигійсько-антропологічної теорії в тому, що витлумачення її предмету має за методологічну умову релятивізм, та на цих підвалинах статус дослідних засад науки є сумнівний, тобто форми даності об'єкта, фактично в пізнанні об'єкт виявляється зайвим. Показовим щодо того є висновок, яким завершується розмисел про парсику: «парсичний вплив на річ багаточаровий, складається з власного внутрішнього парсичного поля дискретів генерологічного каркасу (парсичне ядро); впливу найближчого зовнішнього оточення (місцеві зовнішні впливи різних рівнів); аморфного і розмаїтого за якістю і глибиною впливу суміші щонайширшого типу (дальній вплив) і наддальні впливи всього буття»²³. Комплекс парсичних впливів утворює поле, де перебуває річ, та й воно «нелокальне», «неоднорідне», «багатопарціальне», «ландшафтне» — це далеко не повний категоріальний ряд, з допомогою якого дослідник визначає за суттєву ознаку речі (явища, процесу тощо) його умовну визначеність («ще одна суттєва властивість (тіла — *приміт. С. В.*) — дискрети водночас локальні і нелокальні, їхні відношення мають перервно-

²² Див.: Кізіма В. В. Метафізические начала сизигийной антропологии // Totallogy-XXI (чотирнадцятий випуск). Постнекласичні дослідження. — К.: ЦГО НАН України, 2006. — С. 42.

²³ Там само. — С. 61.

неперервний характер»²⁴). Подібні зауваження в дискурсі «сизигійської антропології» є непоодинокими. Прагнучи синтезу, вчений скористався концептуальним апаратом як класичної, так і некласичної раціональності, але відмовившись від класичної схеми пізнавальної реальності — суб'єкт-об'єктне відношення, — фактично скотився на позиції некласичної епістемології з її «не-фундаменталізмом» (аналіз зв'язків, що релятивізують пізнання), «не-наукоцентризмом» (узгодження наукового, буденного, оккультного знання тощо), спрямованістю на конкретне дослідження та ін. Докладно про особливості некласичної епістемології стосовно класичної можна прочитати в працях В. А. Лекторського, Б. І. Пружиніна й ін. Це, зрештою, може означати — очікування не справдилось: нове розв'язання старої психофізичної проблеми (як і всього кола антропологічних питань) не стільки просуває думку вперед, скільки обертає до здобутків ідеалістичних, релігійних учень (минулих і теперішніх). Не рятує ситуацію і широке використання новітніх наукових знань. Обґрунтування «специфіки тілесно-духовного дуалізму» людської самості, «анатомії душі» тощо — більше запитань, ніж рішень. Екзотичні конструкти на кшталт «монадно-парсична двоїстість дискрета» або його «актуально-віртуальна структура» і т. п. радше «шифрують», кодують сутність, аніж відкривають. Спантичують і такі твердження: душа — це «ідеальний двійник тілесності, духовний організм людини», «душі окремих органів мого тіла» характеризує «цілісність» тощо. Своїм спільним підґрунтям вони мають порушену корелятивність понять, з одного боку, а з іншого, — редукцію фізикалістичного штибу. Прикладом останнього є вихідне припущення щодо тотожності «парсичної аури» та душі²⁵.

7. Не занурюючись у деталі антропологічної концепції В. В. Кізіми (узагальнено значний за обсягом і різноманітний фактичний матеріал гуманітарних і природничих наук), згадаємо тільки ті вихідні положення, в яких сфокусована суть теорії. Для цього скористаємося низкою цитат. Філософ переконаний, що двоїстість («онтико-онтологічний дуалізм») є фундаментальною структурою всякої реальності, відтак, задля осягнення людини як тотальності²⁶ необхідно виходити з визнання «дуалістичного характеру» антропоструктури та всіх її частин — роздвоєність «тіла» на «генерологічний каркас і парсичну ауру», душі на «парсичне ядро й ауру», свідомості на «субстратну субсферу» і

²⁴ Кизима В. В. Метафизические начала сизигийной антропологии // Totallogy-XXI (чотирнадцятий випуск). Постнекласичні дослідження. — К.: ЦГО НАН України, 2006. — С. 64.

²⁵ Там само. — С. 98—99.

²⁶ Коли «суб'єкт оказывається также и объектом (хотя и в разном отношении), а вся ситуация развивается как единая, самодетерминирующаяся и меняющаяся целостность» (Кизима В. В. Начала метафизики тотальности // Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 74).

«несубстратну», «діяльнісну свідомість» і «недіяльнісну» тощо. Через їх відношення між собою («парсично-генерологічна форма»), навіть не суму їх, а певне укладання, «в будь-якому місці антропоструктури репрезентується все, що відбувається і відбулося в ній як цілості, в її житті, але як репрезентація у даному місці. [...] Інакше кажучи, кожна частина антропоструктури уміщує інформацію, яку зберігає пам'ять цілої антропоструктури, хоча і в своєрідно закодованому вигляді всякий раз»²⁷. Відношення індивіда і світу є «сизигістичний процес»: розгортання вихідного стану в просторі й часі, що спричинюється будь-якими реаліями («місцевим впливом»), змінює відношення його в новому стані до вихідного впливу, як і всі наступні цикли їхнього взаємовпливу, при тому зберігаючи свою ідентичність. Узгодженість одиничного і загального, частини і цілого, дискретного і континуального, причинового і кондиціонального, актуального і потенціального В. В. Кізіма мислить згідно з принципом рівноваги субстрата, енергії й інформації («оптимальність інтегральної сизигійськості»). Він стверджує: «Процеси генерологізації є сизигістично оптимальні за умов мінімізації затрат речовини, енергії інформації та оформлення в стійку субстратність»²⁸. Спираючись на історико-філософський досвід витлумачення ідеї сизигії, учений поділяє «постулат» про гармонію світу як єдину справжню реальність. «Незмінна сутність буття — фактор безперервного узгодження форм буття між собою і з повнотою буття як цілісності»; «все перебуває в русі репрезентаційного погодження», перемін, незмінною є лише «метаморфоза конкретних стійких СЕІ-форм (субстратно-енергетично-інформаційна — приміт. С. В.)»²⁹. Для подальшого просування вперед у розпрацьованні проблеми тотальності як повноти людського буття необхідно осягнути та описати механізм взаємної репрезентації його «компонентів одного в одному» через «все у всьому»³⁰. Такого ґатунку погодженість означає розширення досліджуваної реальності. Для пізнання природно-соціально-духовно-культурних... різнорівневих, складних динамічних комплексів й ін., «гібридної реальності», де відмінність об'єктивного і суб'єктивного, матеріального й ідеального відносна, релятивна, вже буде недостатньо методів соціології, етнології, історії, природознавства, психології тощо, потрібен комплексно-інтегративний, міждисциплінарний підхід і відповідний поняттєвий апарат (метамова). Це стало чи не основним завданням «сизигійської антропології». Прикро визнавати, але справа виявилась безнадійною. В концепції стикаємося зі всіма тими утрудненнями і парадоксами постнекласичної аргументації, про які вже багато написано в сучасній літературі.

²⁷ Кізіма В. В. Начала метафизики тотальности // Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 147.

²⁸ Там само. — С. 136.

²⁹ Там само. — С. 122, 123.

³⁰ Там само. — С. 123.

З тим, щоб наголосити схожість основи для цих парадоксів, зазначимо окремі моменти, покликаючись на науковий авторитет критиків постнекласичного підходу. Видатний діяч науки і техніки України, проф. В. А. Рижко, досліджуючи тоталлогічні інтенції в природничому і гуманітарному пізнанні, пов'язував його викривлення з недостатністю засобів «описування тотальних станів». «Кожен закон (динамічний, статистичний) відбиває тотальності в тому сенсі, що він демонструє деяку цілісність, але водночас остання є такою тільки в стосунку відповідних референтів, а щодо інших об'єктів — це абстракція, далека від тотальності конструкція окремого, а не цілого. В останньому проявляється суперечливість і навіть парадоксальність тотальності для природничого пізнання»³¹. До того ж тотальність мега-, мікросвітів не є безпосередня даність, отож ученим доводиться вдаватися до припущень (ідея корпускулярно-хвильового дуалізму мікросвіту чи теорія множин Кантора тощо).

З подібним стикається і гуманітарна наука, роз'яснює В. А. Рижко. Бо тут від самих початків виявляється «два зріза тотальності» — «індивідуальна» і «соціальна», які, в свою чергу, виявляють свою унікальність, отже, ототожнення їх породжує колізії, однобічне витлумачення. «Парадокс гуманітарного пізнання є в тому, що, здавалося б, «множина» (людей) має являти собою тотальність, але насправді її репрезентує окрема людина (конкретна людина). У цьому особливість тоталлогічних інтенцій в гуманітарному пізнанні на відміну від природознавства, де «множина» — це тотальність»³². Тому-то гуманітарій налаштований сприймати свій об'єкт як тотальність, котра не є універсальність, але неповторність. Що може стояти на заваді експерименту тощо. Звідси, чималу роль у гуманітарному пізнанні відіграє комунікація, індивідуальний досвід, форми духовно-практичного освоєння світу й ін.

З цих підстав стає очевидним, що й в антропології (навіть мета-антропології) можна отримувати точні знання, тобто універсальні, тотальні, якщо йдеться про «предмет» дослідження (а не «об'єкт», наголошує мислитель). «Сам же об'єкт — людина — як мінімум тернарна істота (тіло, розум і дух) і лише єдність відзначених трьох властивостей є тотальність, а у всіх інших випадках маємо... тотальність часткову», котра в науці компенсується відповідно до принципу доповнювальності, — «описанням (прямим або опосередкованим), в котрому фігурує взаємодія людського тіла, розуму і духовності: когнітивне описання «тілесності людини» має бути «доповнене» описом духовності і розумності, а якщо описуємо духовність, тоді

³¹ Рижко В. А. Тоталлогические интенции в естественнонаучном и гуманитарном познании // Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 423.

³² Там само. — С. 426.

«доповненням» має бути «тілесність» і «розумність» тощо. Таким чином долаємо (щезає) «тотальність часткова» та репрезентуємо повну, але диференційовану тотальність (а інакшою вона і не може бути, якщо вона є)»³³.

Отже, «сизигійська антропологія», претендуючи на місце універсальної науки, заганяє себе в глухий кут проблеми пізнавальної здатності щодо описання тотальних станів (щойно окресленої) і неминуче виявляє межі тоталогічного методу, адже, як докладно про це йдеться у розвідках В. А. Рижка, встановлює тільки деякі загальні (універсальні) властивості людського буття. Не сприяє її результативності й трансдисциплінарний досвід постнекласики. Тут ми поділяємо слушну думку російської вченої Л. П. Кіященко про те, що той ґрунтується на парадоксальній настанові — поцінювати об'єктивність класичної раціональності, але водночас не відвертатися і від тих начал суб'єктивності, що її спричинили³⁴. Отож новітні форми синтезу «міфу і логосу» тільки дисциплінарно подрібнюють наукові знання, а цілісність уявлення про реальність продовжує руйнуватися. Нашу скептичну позицію щодо можливості так званої *мета-антропології* (про її мету, завдання, значення чимало сказано не лише в творах В. В. Кізіми) могли б посилити й інші міркування, але це не додасть нам оптимізму стосовно сходження антропологічного пізнання до дедалі більшої досконалості (у сенсі універсальності).

Vilchynska Svitlana, PhD in Philosophy, Docent at Philosophy Department of the Center of Scholarship Education of the National Academy of Sciences of Ukraine

Post-non-classical Anthropology in Ukraine (Principles of «Syzygic Anthropology»)

The Kizima's opinion about the methodological role of post-non-classical research in the development of anthropological theory is analysed in this article. The Kizima's theory on the man attaches particular importance to syzygy as an anthropological principle, refutes epistemological and ontological paradigm of modern philosophy and defends the integrated approach to the decision of problems. Reader is invited to conclude significantly overestimated self heralds Post-non-classical paradigm, on a simplified understanding of prospects for formation of anthropology as an universal theory.

The author considers the syzygic anthropology over the context of the problem of systematization of history of Ukrainian philosophy, explores its place in the development of anthropological and philosophical views in Ukraine. This article analyzes the main ideas of syzygic anthropology that embody innovations of scientific cognition. In author's opinion, the originality of Kizima's anthropology is determined by the type of subjectivity formed in Ukrainian culture. This type of subjectivity is connected with the type of space assimilation. Ukrainian mentality is based on the principles gathering of being in the unity of place. Syzygic anthropology represents reconstruction of the world as a space of forving the self

³³ Рижко В. А. Тоталогические интенции в естественнонаучном и гуманитарном познании // Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 428.

³⁴ Див.: Киященко Л. П. Постнеклассическая философия — опыт трансдисциплинарности Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. — СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. — С. 138, 139.

of a Ukrainian man. The Kizima's discourse defends the principle of supplementarity.

The main accent has been made on necessity of the rejection of substantial approach to study of man, for this reason a multitude of theories of thinking about the postcontemporary processes of pluralism has been created. The simulative character of post-non-classical culture of thinking is demonstrated. The concept of transformations of features of «the soul/the body» opposition are tracked in the perspective of the latest values hierarchy.

Key words: anthropology, syzygic anthropology, post-non-classical methodology, post-non-classical culture of thinking, value, self-identity, man.

References

1. Arshinov V. I., Svirskij Ja. I. *Intersub#ektivnost' v kontekste postneklassicheskoj paradigmy* [Intersubjectivity in the context of the postnonclassical paradigm] *Postneklassika: filosofija, nauka, kul'tura*: (Collected papers Ed. by L. P. Kijashhenko i V. S. Stepin). — Sankt-Peterburg, Izdatel'skij dom «Mir#», 2009. — P. 170—194. [In Russian]
2. Budanov V. G. *Sinergetika v postneklassicheskoj kartine mira i mezhdisciplinarnyh kommunikacijah* [Synergetics in postnonclassical picture of the world and interdisciplinary communication] *Postneklassika: filosofija, nauka, kul'tura*: (Collected papers Ed. by L. P. Kijashhenko i V. S. Stepin). — Sankt-Peterburg: Izdatel'skij dom «Mir#», 2009. — P. 361—396. [In Russian]
3. Chelpanov G. I. *Sochinenija: v 4 t.* [Works in 4 Vol., ed by Mozgovaja N. G., Volkov A. G.] Vol. 1.: *Vvedenie v filosofiju*. [Introduction to Philosophy]. — Kyiv: NPU im. M. P. Dragomanova; Melitopol': MGPU im. B. Hmel'nickogo, 2014—397 p. [In Russian]
4. Kizima V. V. *Metafizicheskie nachala sizigijnoj antropologii* [Metaphysical principles of syzygy Anthropology] *Totallogy-XXI*, Vol 14: *Postneklasychni doslidzhennya*. — Kyiv: Humanitarian Education Center of the National Academy of Sciences of Ukraine Ukrayiny. — 2006. — P. 7—153. [In Russian]
5. Kizima V. V. *Nachala metafiziki total'nosti* [Principles of metaphysics of totality] *Postneklassika: filosofija, nauka, kul'tura*: (Collected papers Ed. by L. P. Kijashhenko i V. S. Stepin) — Sankt-Peterburg: Izdatel'skij dom «Mir#», 2009. — P. 71—136. [In Russian]
6. Lysyy I. Ya. *Natsional'no-kul'turna identychnist' filosofiyi: sim nablyzhen' do temy* [National and cultural identity of Philosophy: seven approximations to the topic]. — Kyiv: Vydavnychy dim «Kyyevo-Mohylyans'ka akademiya», 2013. — 180 p. [In Ukrainian]
7. Ryzhko V. A. *Totallogicheskie intencii v estestvennonauchnom i gumanitarnom poznanii* [Totallogical intentions in natural sciences and humanities] *Postneklassika: filosofija, nauka, kul'tura*: (Collected papers Ed. by L. P. Kijashhenko i V. S. Stepin). — Sankt-Peterburg: Izdatel'skij dom «Mir#», 2009. — P. 420—431. [In Russian]
8. Vynnychenko V. *Konkordyzm. Systema buduvannya shchastya: Etyko-filosofs'kyj traktat* [Konkordyzm. System of reaching happiness: Ethical and philosophical treatise]. — Kyiv: Ukrainian pys'mennyk, 2011. — 341 p. [In Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 08.06.14